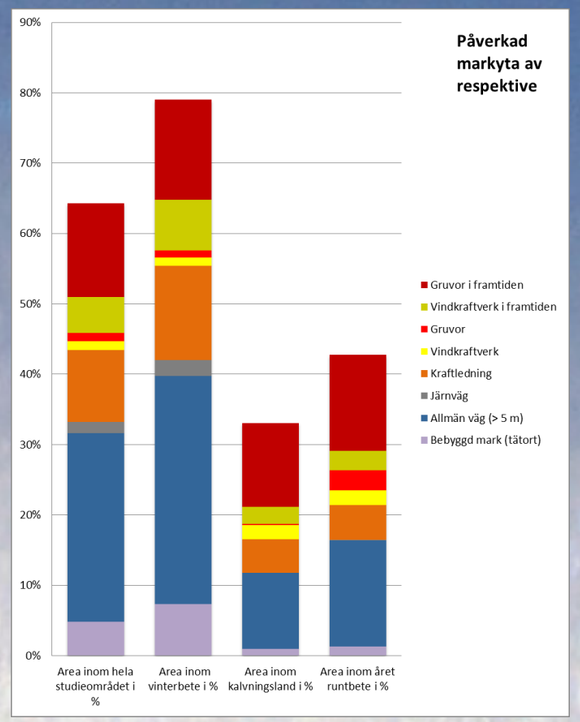
Kumulativa effekter i ett landskapsperspektiv ~ Samebyarna i Västerbottens län

Foto: Randl Hausken

Introduktion

Samerna, Sveriges ursprungsbefolkning, har länge brukat landets marker. En stor del av samernas levebröd och traditioner har förhållit sig till rennäringen (vallning av semi-domestikerade renar). Renskötarna följer renen snarare än tvärtom i detta fall, och på så sätt annorlunda från vanligt jordbruk. I takt med industrialisering och samhällsutveckling har den mänskliga aktiviteten ökat och brett ut sig vilket har medfört problem att kunna bedriva renskötseln.

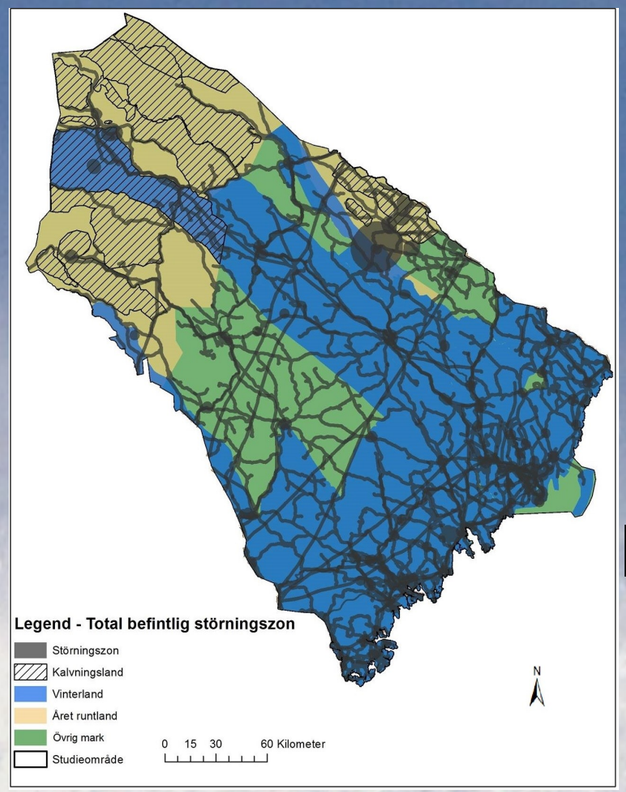
Projektets fokus har varit att kartlägga denna utbredning, och få en bild av de förluster som förekommit och som kan förekomma för den samiska livstilen i framtiden. Arbetet har förhållit sig till de sju samebyarna i Västerbottens län; Malå, Gran, Ran, Ubmeje Tjeälddie, Vapsten, Vilhelmina norra och Vilhelmina södra.

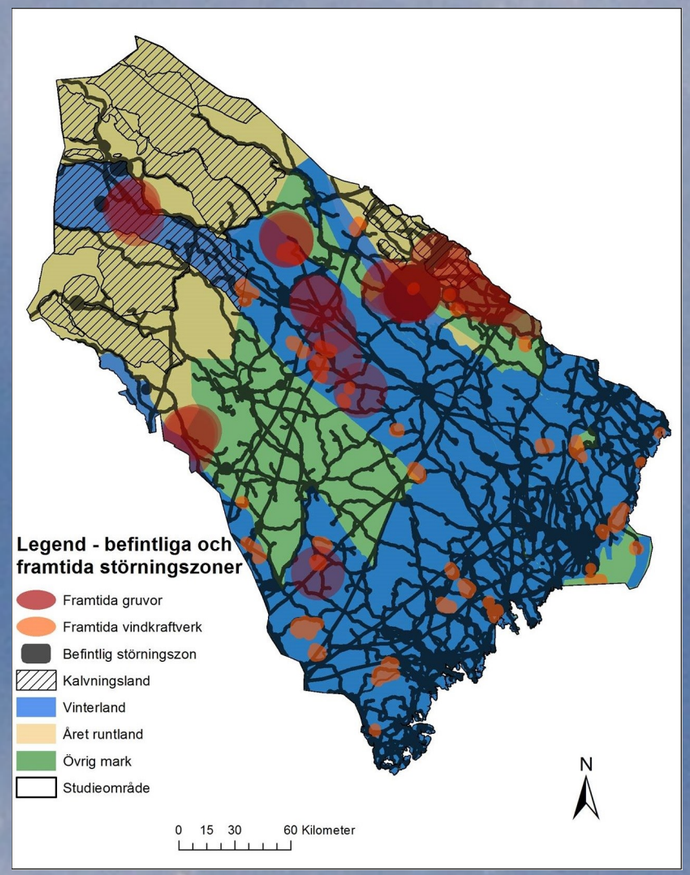

Bakgrund

Rennäringens bedrivande innehåller en lång rad av viktiga element att ha i åtanke. Faktorer som årstid, topografi, och det varierande klimatet som följer med i form av väder är aspekter som påverkar betet som renen får sin näring ifrån. Fokus läggs därmed på några av de viktigaste betesmarkerna och land som renskötseln utnyttjar. Dessa är vinterbetesland (mark med bete renen nyttjar specifikt under vintern), året runtbetesland (mark vars bete kan utnyttjas året runt) och kalvningsland (mark där vajor/ren-honor återvänder till för att kalva). Flyttlederna, dvs. vägarna renhjordarna använder för att förflytta mellan landtyperna har även inkluderats. Detta för att demonstrera svårigheterna i landskapet för rennäringen.

Urvalet av störningsfaktorer är: allmänna vägar (>5 m bred), järnväg, bebyggd mark, kraftledningar, vindkraftverk och gruvor. Ytterligare faktorer existerar. t.ex. vattenkraft, men har av tidsbrist exkluderats.

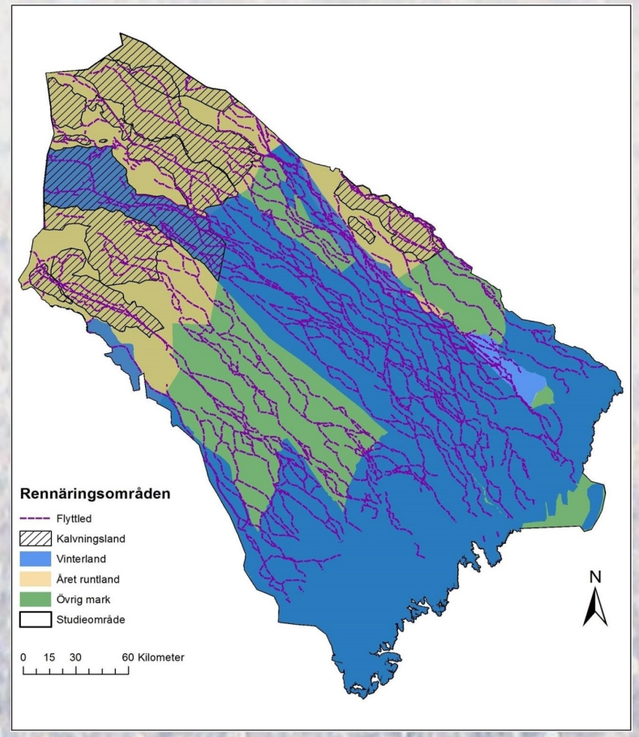

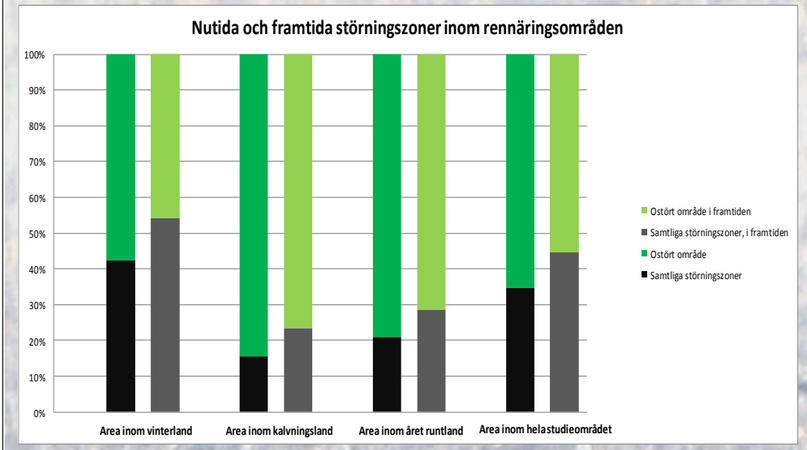

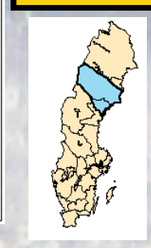
Metod

Metodiken har präglats av flera steg:

- Litterär och geografiskt förståelse av rennäringen (RenGIS & Internet)
- Insamling av data genom kontakt med GIS-samordnare och Skogsstyrelsen (Länsstyrelsen)
- Geoprocessing av vektor-data (ArcMap)
- Bedömning och buffer av störningszoner (ArcMap & litterära källor)
- Beräkning av polygonareor inom de diverse rennäringsområdena samt studieområdet (ArcMap)
- Analys av störningsområdenas areala täckning i procent (Excel)
- Visualisering genom grafer (Excel)

Slutsatser

Kartorna demonstrerar ett fragmenterat landskap, bestående av störningsfaktorer med varierande koncentration på olika platser. Dagens befintliga störningszoner, främst vägnätet, utgör den mest omfattande störningsfaktorn för rennäringen, inte minst för flyttlederna.

Vinterland visas tydligt vara det mest påverkade rennäringsområdet, problematiskt då det är en avgörande faktor för renskötselns bedrivande. Vad projektet försöker förmedla är vikten av ett helhetsperspektiv. På grund av de olika samebyarnas samlade kontext av deras specifika omständigheter blir det svårt att ge en generell bild. Olika faktorer påverkar varierande inom olika tidspunkter, förhållanden, och miljöer.

Emellertid visar studien att en överlag krympning av brukliga områden inom respektive rennäringsområde och att traditionell förflyttning av renar till fots försvåras. Som konsekvens innebär detta för renskötseln att den även blir dyrare att bedriva. På så sätt existerar det en klar konflikt mellan samers möjligheter att kunna bedriva renskötseln, deras sätt att leva, och svensk näringsliv i form av den industriella expansionen och samhällsutveckling.
Lindring av omvärldens negativa effekter på rennäringen kan dock mildras genom kontinuerligt samråd mellan samebyar, stat och näringsliv.

Rita Wahlström & Samuel Gök GE3000 HT16 Göteborgs universitet